

Utformning av EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling
Remissvar från Kungl. biblioteket
1997-05-30 Dnr: 02-251-97

Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Kommissionens förslag till utformning av EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling (dnr U97/1702/F). Remissvar från Kungliga Biblioteket

Sammanfattning

Kungliga Biblioteket anser att biblioteken, samt andra minnesinstitutioner och informationstjänster, borde stå i fokus för en av de fyra "main lines" som angivits för "Information Society (III) : multimedia content". Man bör vidare framhäva bibliotekens uppgifter att stödja och utbilda användare särskilt med sikte på livslångt lärande, liksom utmaningarna i organisera "hybrid"-institutioner med både digitalt och fysiskt material och att utveckla metoder att bevara det elektroniskt lagrade kulturarvet.

Förslaget att föra över allt beslutsfattande utom de mest övergripande frågorna till kommissionen avvisas. Tyngdpunkten vad gäller att skapa ökad flexibilitet läggs på att förenkla kommissionens rutiner för kontraktsskrivning och uppföljning.

Kungliga biblioteket instämmer i den svenska regeringens förslag angående ett humanistiskt-samhällsvetenskapligt delprogram inom ramprogrammet och vill tillägga att området "media" borde utvidgas till "media, information services and information use"

Bibliotekssektorn i förslaget till femte ramprogram

Förslag

Biblioteken, samt andra "minnesinstitutioner" (muséer, arkiv) och informationstjänster, borde stå i fokus för en av de fyra "main lines" som angivits för "Information Society (III) : multimedia content". Detta skulle t.ex. kunna ske genom att omformulera den fjärde av de fyra "main lines" där det talas om "advanced technologies for accessing, filtering ..."etc, genom att där efter "technologies" föra in "and services provided by libraries and other memory organizations and information centres" Vidare bör man i lämplig form ta upp bibliotekens uppgifter att stödja och utbilda användarna särskilt med sikte på livslångt lärande, framhäva utmaningarna i organisera "hybrid"-institutioner med både digitalt och fysiskt material, samt att utveckla metoder att bevara det elektroniskt lagrade kulturarvet.

Motivering

I förslaget har de tidigare separata programmen för informationsteknologi, kommunikationsteknologi och telematik infogats i det nya temat "Creating a user-friendly information society". Detta kan ha klara fördelar. I den nya strukturen med 4 "key actions" återfinns alla de tidigare delprogrammen inom telematikprogrammet, i utvecklade men ändå helt identifierbara rubriceringar, under "key action" i) och iii) samt under c) Support for research infrastructure. Det enda undantaget är "telematics for libraries", som av någon anledning försvunnit som ett eget, urskiljbart område. Bibliotek nämns i förbigående under "key action iii) Information Society (III): multimedia content" där man talar om "interactive electronic publishing with new methods for creating and structuring publications and for the personalised dissemination of information and accessing of cultural items through virtual libraries and museums". I denna beskrivning ligger tyngdpunkten på elektronisk publicering och den innebär i princip en uppföljning av det nuvarande delprogrammet "Information engineering". Den inledande beskrivningen av området i Informations Society (III) talar mest om verktyg och system. Inget sägs om "information services", informationstjänster utförda av professionell personal. Man kan fråga sig om kommissionen tror att tekniken i sig ska lösa alla problem vad gäller att hjälpa användare att hitta, sortera och få tillgång till dagens oerhört omfattande och disparata globala informationsresurser. En konsekvens av detta synsätt blir också en informationsförsörjning helt på producenternas villkor.

Det är vår uppfattning att bibliotekens betydelse blir än större i det framväxande informationssamhället. De är viktiga genom hjälpa användarna att få tillgång till de elektroniska informationsresurserna, genom vägledning utbildning och genom försvar för den breda offentliga tillgången till väsentlig information. Biblioteken har en nyckelroll i EU:s strävanden att främja livslångt lärande och ett medborgarnas Europa. En informationsförsörjning på producenternas villkor skulle allvarligt öka de nuvarande klyftorna mellan "informationsrika" och "informationsfattiga". Vidare kan inte virtuella bibliotek eller museer under överskådlig tid härbärgera mer än ytterst små delar av vårt kulturarv. Att digitalisera böcker, konstverk mm är mycket tidsödande och kostsamt i stor skala. Det är därför inte så att virtuella bibliotek eller museer kommer att ersätta de nuvarande verkliga biblioteken och museerna, utom i teknokratfantasier som saknar förankring i verkligheten. Uppgiften är snarast att utveckla hybridinstitutioner som kan ge en samordnad tillgång både till de materiella och de digitala verken.

Mot bakgrund av detta anser vi att kommissionens behandling av bibliotekssektorn i det nuvarande förslaget tyder på en allvarlig underskattning av bibliotekens (och andra informationstjänsters) betydelse och en på producent- och teknikstyrd framtidssyn.

Bibliotekssektorn i utvärderingen av telematikprogrammet

Inriktningen på förslaget strider också i detta avseende klart mot de slutsatser som drogs av den utvärdering av hela telematikprogrammet som lades fram hösten 1996 (Report of the Telematics Applications Programme Assessment Panel). Gruppen har en överlag mycket

positiv bedömning av biblioteksprogrammet (Libraries Sector): "Given the progress made to date and the targeted actions under the 4th FP, there is undoubtedly a role for a Libraries programme as a vertical activity under the 5th FP. The contributions from such an activity will benefit the citizens in accessing information for lifelong learning, quality of life and cultural benefit. Speed of access as well as ease of use and relevance will empower the citizen and the business and academic users.... Libraries are a coherent and unique user group, giving the Sector an identity and function which is critical ... This identity needs to be retained" (s. 76). Det är intressant att utvärderingsgruppen betonar att programmet har en välavgränsad användargrupp, vilket ger det en styrka i förhållande till många av de övriga delprogrammen inom telematikområdet. I sin sammanfattning säger gruppen att "There is a need to continue with the Libraries Sector into the next programme, further strengthening the links with the constituencies" (s. 78). Man skall dock samtidigt öka samarbetet med andra sektorer som elektronisk publicering. I diskussionerna inför femte ramprogrammet har också ett ökat samarbete med museer och arkiv framhållits som önskvärt.

Bibliotekssektorn och kriterierna för femte ramprogrammet

Vi vill också framhålla att ett särskilt insatsområde för biblioteken är i god överensstämmelse med de kriterier som kommissionen formulerat för att välja teman. Här kan man peka på "quality of life" under de sociala målen. Vidare är detta ett område där företagsamheten inom gemenskapen hittills har haft svårt att hävda sig mot amerikansk konkurrens och behöver stimuleras för att bli mer konkurrenskraftig. Slutligen så finns på detta område synnerligt starka skäl för ett samarbete på europeisk nivå, eftersom ett centralt mål att få de europeiska biblioteken att fungera som en gemensam resurs för alla användare. Tyngdpunkten inom programmet hittills har legat på sammankopplingen av de europeiska biblioteken med varandra och även med publiceringsbranschen och andra aktörer. Slutligen är det på detta område små förutsättningar att inom medlemsländerna uppnå en kritisk storlek på FoU-insatserna.

Organisationen av ramprogrammet

Förslag

Förslaget att föra över allt beslutsfattande utom de mest övergripande frågorna till kommissionen avvisas. Tyngdpunkten vad gäller att skapa ökad flexibilitet läggs på att förenkla kommissionens rutiner för kontraktsskrivning och uppföljning.

Motivering

Det är ett erkänt problem att organisationen av ramprogrammet är för stelbent och trög för att man ska kunna reagera tillräckligt snabbt på förändringarna i omvärlden. Inte minst är den tungrodda organisationen ett stort hinder för deltagande från småföretag liksom för mindre offentliga institutioner som folkbibliotek. I kommissionens "Explanatory memorandum" till

förslaget framhålls som den väsentligaste lösningen på problemet att överföra det fulla ansvaret för genomförandet av programmet till kommissionen från programkommittéerna (s.13).

Enligt vår erfarenhet är det dock inte programkommittéernas befogenheter som är den främsta tröghetsfaktorn i organisationen. Kommissionen har hur som helst en mycket styrande roll i programmen genom sina resurser och sin kompetens. Kommittéernas befogenheter vad gäller t.ex. beslut om projektstöd är en viktig kontrollinstans och dessutom mycket viktig för programmets förankring i medlemsländerna och för samordningen med medlemsländernas FoU-insatser. Utan reella beslutsbefogenheter skulle programkommittéerna bli ointressanta för medlemsländerna.

Vår erfarenhet är att beslutsprocessen kring urvalet av de projekt som ska ges stöd har snabbats upp till en rimlig nivå. Besluten om urval av projekt är nu klara ca 3 månader efter den sista ansökningsdagen. Däremot har kontraktsskrivningsproceduren tagit allt längre tid ibland ett helt år, efter beslutet är klart. De administrativa kraven på projektledarna under genomförandet av projekten anses också av många vara omotiverat överdrivna. Seriösa bedömare ser detta som ett mycket allvarligt problem för ramprogrammets förmåga att vara en dynamisk kraft.

Lösningarna ligger snarast i en modernisering av kommissionens interna organisation bl.a. innefattande en mer utsträckt delegering. Den tidigare nämnda 5-årsutvärderingen av telematikprogrammet anser att man på allvar ska överväga att helt föra över administrationen av ramprogrammet till en fristående organisation om inte kommissionen lyckas förenkla sin administration. (Report of the Telematics Application Programme Assessment Panel, s. 34-35) I sin sammanfattning (ibid. s.1) är utvärderingsgruppen mycket skarp: "The "bureaucracy" surrounding this, and other Framework programmes has steadily increased to the point where key firms and public user bodies are refusing to participate, and where it is irresponsible to encourage the participation of the high growth potential, small firms, and the new applicants we would most wish to see in the programme. Action must be taken to improve delegation and reduce the nugatory paper-work".

Humanistiskt-samhällsvetenskapligt program

Vi instämmer i den svenska regeringens förslag angående ett humanistiskt-samhällsvetenskapligt delprogram inom ramprogrammet som koncentrerar sig på gemensamma europeiska problem och den europeiska integrationsprocessen (senast framfört i ett uttalande från Utbildningsdepartementet från 13 mars 1997). Vi vill tillägga att området "media" borde utvidgas till "media, information services and information use" av två skäl: Det är viktigt att lägga en större betoning på användarna. Det går inte längre att dra någon skarp gräns mellan å ena sidan massmedia, där ett standardiserat meddelande sprids till många, och å andra sidan informationstjänster, som t.ex. bibliotek och informationstjänster på Internet, där användaren aktivt väljer och hämtar information från ett stort antal källor.

I detta ärende har riksbibliotekarie Tomas Lidman beslutat. Jan Hagerlid, 1. bibliotekarie vid BIBSAM, har varit föredragande.

Tomas Lidman

Jan Hagerlid